

Cercetarea interdisciplinară a alimentației în arheologia europeană (2016)

În primele zile ale toamnei anului 2016, arheologii și cercetătorii științelor conexe arheologiei din întreaga lume au avut ocazia să participe la două evenimente majore din acest domeniu profesional. Avem în vedere aici cea de-a opta ediție a Congresului Mondial de Arheologie (WAC-8 Kyoto Meeting)¹, desfășurat în vechea capitală și reședință a curții imperiale a Japoniei (până în anul 1869), precum și a 22-a ediție a Conferinței anuale a Asociației Europene a Arheologilor (European Association of Archaeologists), care a avut loc la Vilnius (Lituania) în perioada 31 august – 4 septembrie 2016². Atenția noastră se îndreaptă în mod special asupra acestei din urmă manifestări, de o amploare deosebită, care a reunit aproape 1500 de participanți veniți din diferite țări, incluzând 108 sesiuni de comunicări și mese rotunde, și care a constituit o oportunitate excelentă pentru arheologii de a prezenta rezultatele cercetărilor, dar și pentru a găsi parteneri pentru proiecte viitoare de cercetare³.

Lucrările conferinței din acest an s-au desfășurat în cadrul a șase secțiuni mari: TH1 – *Interpreting the archaeological record*; TH2 – *Managing the archaeological heritage*; TH3 – *Theoretical and methodological perspectives in archaeology*; TH4 – *Archaeology of the baltic region*; TH5 – *Science and multidisciplinary in archaeology*; TH6 – *Archaeology without borders*.

O radiografie a programului de comunicări prezentate la această reuniune europeană ne indică un interes deosebit față de teme de cercetare, precum strategiile de exploatare a lumii animale de către ultimii vânători-culegători și primii agricultori din Europa; societățile din epoca fierului, habitatul/locuințele, cimitirele și cultele urbane, riturile și practicile funerare, procesele demografice în peri-

oada migrațiilor, hainele și ținuta (evoluția în timp a costumului), arheologia medicinei, arheologia jocului în evul mediu (*homo ludens medievalis*) ș.a. De asemenea, iese în evidență interesul special al cercetătorilor europeni pentru un alt segment important al vieții cotidiene, și anume cel al alimentației.

În cadrul primei secțiuni consacrate problemelor de interpretare a materialelor arheologice, la subsecțiunea TH1-19 *Food choice and alimentary practices: from meals to diet and from site to region – the difficulties and benefits of examinations of diet and dietary practices* au fost înscrise 20 comunicări dedicate problemei selecției alimentelor și practicilor alimentare de-a lungul mileniilor, consistența meselor și dietele alimentare cu particularități regionale, evoluția preferințelor culinare ș.a. Dintre acestea, menționăm următoarele comunicări: *The Chenopodium album presence in Romania Prehistory. Sign of consumption?* prezentată de Mihaela Golea (România), *Bronze Age foodways in the Carpathian Basin: similarities and differences, continuities and changes* de Annamaria Priskin și Vajk Szeverenyi (Ungaria), *Evidence from experimental & organic residue analysis of beeswax and honey uses (Argaric Bronze Age)* de Elena Molina Muñoz și Antoni Rosell-Melé (Spania), *The diet of non-Romans living in the border area of the Netherlands* de Merit Hondelink (Olan-

1. Detalii privind programul general al congresului: <http://wac8.org/test0920/wp-content/uploads/2016/04/Flyersession.pdf>

2. Detalii privind programul comunicărilor conferinței: <http://eaavilnius2016.lt>

3. Cu regret constatăm absența reprezentanților comunității arheologilor din Republica Moldova, spre deosebire de alte state din vecinătate. Pentru exemplificare, în cadrul conferinței au fost prezentate 94 de comunicări susținute de cercetători afiliați la instituțiile de profil din Polonia, 34 de comunicări din România, 19 din Ungaria, 7 din Bulgaria ș.a.

da), *Islamic diet and agricultural practices in rural al-Andalus: new archaeobotanical evidences* de Jerome Ros, Sophie Gilotte, Sébastien Gasc, Philippe Sénac (Franța), *An investigation of plant foods among prehistoric cuisines of Europe* de Sultana Maria Valamoti (Grecia); *Medieval alimentation habits deduced from archaeobotanical studies of cesspits* de Julian Wiethold (Franța); *Aspects of the Diet of the Medieval Population (10th – 12th Century AD) in Northern France: the archaeobotanical study from the castle of Boves and surroundings sites* de Sidonie Preiss (Belgia); *Animals, Meats, Waste and Garbage in Medieval Visby* de Gustav MA Malmberg (Suedia).

Pentru exemplificare mă voi opri în mod special asupra comunicării *Meals on Wings: Multi-strand investigation of avian contributions to diet and nutrition*, susținută de Julia Best și Mark Maltby (Marea Britanie), despre rezultatele unei cercetări multidisciplinare consacrate reconstituirii resurselor alimentare oferite de lumea păsărilor. Astfel, potrivit autorilor, păsările furnizează cantități uriașe de produse alimentare, atât sub formă de carne, dar și ouă, ale căror resturi însă sunt mai greu de recuperat prin cercetări arheologice din cauza fragilității cojilor, care ajung în condițiile acide de sol. Acest studiu se concentrează mai întâi asupra problemelor consumului de carne de găină, aspectele fiind contextualizate în funcție de eșantioanele aviare recuperate din Franța, Portugalia, Turcia, România și Estonia. Apoi, cojile de ouă sunt examinate mai ales în sensul înțelegerii mai depline a aspectelor relațiilor sezoniere dintre oameni și păsări în trecut prin combinarea metodelor de cercetare din domeniul arheozoologiei (identificarea speciilor de păsări după cojile de ouă prin tehnicile ZOOMS (Zooarchaeology by Mass Spectrometry), fizicii (SEM – Scanning Electron Microscope), arheologiei și a surselor documentare (*Vindolanda tablets*, *Columella's Res rustica*). Astfel, autorii au arătat că noile metode de analiză multidisciplinară oferă perspective fără precedent pentru reconstituirea diverselor aspecte ale istoriei alimentației din diferite regiuni geografice din neolitic până în epoca post-medievală.

Un alt exemplu de cercetare interdisciplinară a alimentației ne-a fost oferit de Janine van Noorden de la Universitatea din Leiden (Olanda) cu titlu *Reconstructing the Greek Byzantine Diet using a comparative analysis of archaeozoology, isotope*

studies and literature. Pentru reconstituirea dietei alimentare din Grecia în epoca bizantină, autoarea a utilizat atât resturile faunistice, studiile de literatură, dar mai ales rezultatele analizelor de izotopi stabili, care au contribuit la completarea cunoștințelor privind problema aprovizionării cu alimente în Grecia în perioada bizantină târzie, luând ca studiu de caz vestigiile de la Chalcis, unul dintre cele mai importante centre economice din această regiune în perioada secolelor XII-XIII, iar mai târziu un însemnat oraș-port pentru comerțul de tranzit al venețienilor cu Constantinopolul. Mărturiile relevante în acest sens sunt descoperirile arheologice (vase din faianță, metal și sticlă, amfore, monede, resturi de lemn, relicvele funerare).

Un grup de arheologi și arheobotaniști, Mette Marie Hald, Jacob Mosekilde Betina Magnussen ș.a., au prezentat rezultatele cercetărilor bazate pe analiza umpluturii latrinelor din Copenhaga secolului al XVII-lea (*Analysis of a latrine from 17th century Copenhagen, Denmark*), arătând diversitatea de materiale descoperite (resturi faunistice, de plante, polen, ouă de paraziți intestinali), care indică asupra unei diete alimentare bazate pe diferite specii de pește, porcine, cereale, legume și fructe și a igienei alimentare.

În cadrul aceleiași subsecțiuni au fost prezentate și alte comunicări care au scos în evidență rezultate remarcabile ale cercetării interdisciplinare a alimentației, cum ar fi *Middle Bronze Age spread of broomcorn millet in N-Italy: cultural choice or environmental change?* de Renata Perego (Basel, Elveția), *Unravel the Medieval Islamic diet: preliminary data from the malacofauna of Tejo do Praio (Portugal)* de Rute Branco, Maria João Valente și Ana Margarida Arruda (Portugalia) și *Parasites in archaeological deposits. How to interpret their presence and how to recognize them* de Anna Maria Desiderio (Franța).

O altă subsecțiune, TH1-20 *Regional and chronological development of fishing: its significance in past economies and their socioeconomic dynamics*, a inclus 13 comunicări consacrate însemnătății pescuitului în economiile locale din diferite epoci și regiuni geografice, reconstituind așezările preistorice de pescari și metodele de pescuit, dar și aportul acestei îndeletniciri în completarea resurselor alimentare ale comunităților umane din preistorie.

Dintre cele 17 subsecțiuni incluse în a cincea secțiune consacrată problemelor științei și

multidisciplinarității în arheologie, remarcăm subsecțiunea TH5-03 *Biogeochemical approaches to archaeological diet, mobility and disease*, în cadrul căreia au fost prezentate 20 de comunicări, care au scos în evidență oportunitățile abordărilor bioarheologice și biogeochimice în reconstituirea alimentației, a patologiilor, mobilității și cauzelor morții indivizilor din diferite comunități și regiuni geografice, cum ar fi *Dietary Isotope and Paleopathology Reconstruction of the First Pastoralists from Cis-Baikal, Siberia* de Andrea Waters-Rist (Olanda), Robert Losey (Edmonton, Canada), Artur Kharinskii (Irkutsk, Federația Rusă) și Tatiana Nomokonova (Vancouver, Canada); *Late Iron Age Switzerland – New isotopic evidence for dietary habits of Swiss “Celtic” populations* de Negahnaz Moghaddam (Bern, Elveția); *Dietary and social patterns in early medieval southwest Germany – a stable isotope approach* de Anne Merker (Tuebingen, Germany); *What ate and who were people buried in the early medieval chamber graves in Poland* de Darek Błaszczuk (Warszawa, Polonia); *Diet, morbidity and mortality of a north Finnish town 1600-1800 AD* de Milton Nunez (Helsinki, Finlanda), Olalla Lopez Costas (Santiago de Compostela, Spania), Nicci Arosén (Stockholm, Suedia) ș.a.; *Tracing diet, mobility and causes of death of a 17th century miner population in Silbojokk, Sweden* de Markus Fjellström (Stockholm, Suedia); *Cooking for the deceased: ceramic with lipids from the megalithic necropolis of Panoria (Spain)* de Elena Molina Muñoz (Barcelona, Spania), Gonzalo Aranda Jiménez și Margarita Sanchez Romero (Granada, Spania) ș.a.

În cadrul celei de-a șaptea subsecțiuni, TH5-07 *Food for thought – interdisciplinary responses to dietary studies in bioarchaeological research*, care a avut drept scop relevarea diverselor posibilități de abordare ale cercetării inovatoare și interdisciplinare în domeniul istoriei alimentației de-a lungul

mileniilor, cercetătorii au propus numeroase sugestii de cercetare, cum ar fi raportul dintre mediu și alimentație/sănătate în societatea pre-industrială, alimentație/sănătate din mediul rural și urban; efectele dezastrelor naturale (foamete, epidemii, schimbările climatice) asupra sănătății; dieta vs. sănătate și cultură; alimentația, identitatea socială și de sănătate ș.a. Aici au fost înscrise 17 comunicări, între care menționăm *Multilevel approaches to dietary reconstruction in Anglo-Saxon to Medieval UK* de Anita Radini (York, Marea Britanie) și Efthymia Nikita (Cipru); *PaleoNutrition, Coprolites, Dental Calculus, and the Celtic Curse* de Scott Linda Cummings și Barbara Klontz (SUA), *A Relationship between Diet and Burial Rite at Neolithic Oslonki 1: d13C and d15N studies* de Chelsea Budd (Marea Britanie), Peter Bogucki (SUA) și R.Grygiel (Łódź, Polonia); *Diet/health and Culture: Females vs Males* de Nikola Koepke (Zurich, Elveția); *Fish ‘n’ Picts: Reconstructing diet in early Medieval Scotland using stable isotope analysis* de Britton Kate, Gundula Müldner, Kate Roderick (Marea Britanie); *A condition overlooked: the importance of interdisciplinary methods in investigating diet and health* de Elizabeth Nelson (Germany), Christine Halling și Jane Buikstra (SUA), *Understanding food poverty: Lessons from the present and the past* de Holly Hunt-Watts (Marea Britanie) ș.a.

În concluzie, nu putem decât să felicităm organizatorii acestui deosebit eveniment științific european desfășurat în vecinătatea noastră apropiată, care a reunit numeroși cercetători din întreaga lume pentru a comunica rezultatele obținute în diverse probleme majore ale arheologiei și științelor conexe arheologiei. Prin aceste rezultate prezentate, autorii au oferit comunității științifice un fel de „bază de date” actualizată pentru diferite regiuni și perioade istorice, dar și diverse modele de interpretare a materialelor arheologice.

Ludmila Bacumenco-Pîrnău